

הם כנגדם, והיה לנו להשאיר את הממון בחזקתו מספק!

ומתרצינן: **אמר רב ששת — זאת אומרת, הכחשה שהכחישום בתרי ותרי, כתחלת הזמה היא! וכשם שאין מזימין את העדים כ-א אלא בפניהם**, משום שבאים לענוש אותם כדין עדים זוממים, ובעדות שיוצרת עונש, צריך להעיד בפני הנענש, שנאמר — **”והועד בבעליו”**, לגבי שור שנגח, ודרשינן — **יבא בעל השור ויעמוד על שורו**.

כך אין מבחישין את העדים אלא בפניהם⁽⁵⁵⁾. ולכן הכא שמתו העדים הראשונים, ואינם בפנינו, לא מתקבלת ההכחשה, ועדיין עדותם הראשונה על השטר קיימת, וגובים על ידו.

אמר ליה רב נחמן: והרי אילו הוו העדים הראשונים קמן [לפנינו], והיו מבחישין להו העדים השניים, הוה הכחשה. **ולא הוה משגיחין בהו — בעדים הראשונים — לגבות עם השטר על פיהם**, משום דהוי לה **עדות מוכחשת**.

ואם כן השתא, דליתנהו לעדים הראשונים, די ש לחוש שמא אילו הוו לקמן, דלמא הוו

לגמרי, כמו במודעה ואמנה, נאמנים. משום שעדות בפני עצמה היא.

והכא נמי האי עד אחד שאמר שהיה תנאי, נמי למיעקר סהדותיה קאתי, וממילא לא נתקיים השטר כל עוד שלא יתקיים התנאי, כיון שחתום בו רק עד אחד.

ומסיימת הגמרא: **והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע**, שאם אמר עד אחד שהיה תנאי, לא התקיים השטר עד שיקיימו את התנאי.

תנו רבנן: שנים שהיו התומין על השטר, ומתו. ובאו שנים מן השוק, ואמרו: ”ידענו שכתב ידם הוא, אבל אנוסים היו, קטנים היו, פסולי עדות היו”⁽⁵⁴⁾, הרי אלו נאמנים.

ואם יש עדים אחרים שכתב ידם הוא זה, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר, כגון משטר שקרא עליו ערער [שטען אדם שהיה מזוייף], והיו חתומים עליו שני עדים הללו, והחזק בבית דין שזהו כתב ידם — **אין אלו נאמנין לפסול את השטר**.

ומקשינן: **וכי מגבינן ביה כבשטרא מעליא? ואמאי?!** הלא תרי ותרי נינהו! עידי השטר הרי שנים הם, והעדים הפוסלים אותם תרי

הרי נאמנים, מגזירת הכתוב, שמאמינים לעדים השניים אם אומרים שהראשונים היו פסולים. תוספות.

אבל הרא"ש חולק וסובר שגם אם יעידו שכיום הם פסולי עדות אינם נאמנים, משום שיש אנן סהדי שנכתב השטר בכשרות, וחשיב עדיין כתרי ותרי.

55. וביאר הריטב"א, מכיון שבאים להעיד על גוף העדים שהעידו שקר, ולפי עדותם הרי

אינם נאמנים.

אך דעת רבינו האי גאון, שלעולם נאמנים לטעון שהיה תנאי, אפילו אין כתב ידם יוצא ממקום אחר, משום שתנאי מלתא אחריתי לגמרי, ונאמנים להעיד עליו.

54. וצריך לומר, שכעת מודים שכשרים הם, אלא שבשעה שחתמו על השטר היו פסולי עדות.

משום שאם מעידים שכעת הם פסולי עדות

אלא אמר רב נחמן: הא דאמרינן בברייתא — "אין נאמנים", אין הכוונה שגובים בשטר כבשטרא מעליא, אלא רק דלא קורעים את השטר ואי תפיס לא מפקינן מיניה⁽⁵⁸⁾, משום דאמרינן — אוקי תרי עדים ראשונים, להדי תרי עדים שניים⁽⁵⁹⁾, ומספק — אוקי ממונא בחזקת מריה⁽⁶⁰⁾.

מודו להו לעדים השניים⁽⁵⁶⁾, ודאי שמחיימני העדים השניים להכחישם, והוי עדות מוכחשת⁽⁵⁷⁾.

אם כן הדרא קושיין, מדוע אין העדים השניים נאמנים, לכל הפחות כדי ליצור עדות מוכחשת?

פני עצמה ולהעיד בעדות אחרת, וזו יכולה לבא בפני עצמה ולהעיד בעדות אחרת. ואם כן בסוגיין, הרי אין העדים השניים טוענים שלא הייתה הלוואה, אלא רק טוענים — פסולי עדות הייתם באותה שעה, ואם כן מדוע אין העדים הראשונים נאמנים להעיד על ההלוואה, ומאי שנא מכל עדות אחרת שנאמנים עליה?

ותירצו התוספות, שבסוגיין ליכא לעדים הראשונים חזקת כשרות לגבי עדות הלוואה זו, משום שהעדים השניים טוענים שהייתם קרובים משעה שנולדתם, ומעולם לא הוכשרתם לעדות זו, ולא שייך בזה להעמידם בחזקתם הראשונה. ולכן אינם נאמנים.

והרשב"א תירץ: דהכא לא שייך להעמידם בחזקת כשרות, ולקבל את עדותם, כיון שיש לחוש שמא אם היו לפנינו היו חוזרים בהם בעדותם.

ויש להעיר על דברי הרשב"א, שהלא לפי דברי המהר"ם שיף שהובאו לעיל, אפילו אם יחזרו בהם העדים מעדותם לא יהיו נאמנים, שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד?.

60. כך ביאור הסוגיא לדעת רש"י והתוספות. אך לדעת הרשב"א כך הוא באור הסוגיא: בברייתא עסקינן, שבא שטר בפנינו, והוציא הלווה שובר כנגדו שכבר פרעו.

ובאו שני עדים והעידו על עידי השובר — שהיו פסולים באותה שעה. ואמרינן שאם כתב דם יוצא ממקום אחר אינם נאמנים, והשובר

פסולים לעדות, לכן אינם נאמנים.

56. והקשה המהר"ם שיף: והלא אם יודו לעדים השניים אינם נאמנים, שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד?

ותירץ: שאמנם באמת אינם יכולים לחזור ולהגיד, אך מכל מקום סגי בהכי כדי שנאמר שעדיפא עדותם כשאין העדים הראשונים לפנינו, מעדותם כשהם לפנינו.

57. וביאר הרא"ה — שסברת רב נחמן, שאף על פי שיש כאן הכחשה על גוף העדות, והיה מקום לומר שאין מכחישים אלא בפניהם, מכל מקום אין לעשות מעשה על פי עדות זו, אחר שכבר הוכחשה.

58. והקשו התוספות, והלא לא מועילה תפיסה בספיקות אחר שנולד הספק, כמבואר במסכת בבא מציעא שספק בכור שתפסו כהן מוציאין אותו מידו, ואם כן היאך תועיל כאן תפיסה? ותירצו התוספות, דהכא שאני כיון שטוען התופס טענת ברי, משא"כ לגבי בכור, הרי הכהן טוען טענת שמא ולכן לא מועילה תפיסתו.

עוד תירצו, דהכא איירי כשתפס קודם שנולד הספק, [דהיינו — קודם שבאו העדים השניים], ולכן מועילה תפיסתו.

59. הקשו התוספות — הרי בעלמא בתרי ותרי סבר רב נחמן, שמכיון שלכל כת וכת בפני עצמה יש חזקת כשרות, הרי שזו יכולה לבא

לנכסים אלו בעצמו, אמרינן בקנייתו כך מכירתו, וכמו שמעמידים שכשהוא שוטה זבין [מכר את הקרקע], כך אומרים שודאי כשהוא שוטה, זבין [קנה את הקרקע], ואין חזקתו הראשונה כלום.

אמר רבי אבהו: אין מזימין את העדים אלא בפניהן, משום שנאמר — "והועד בבעליו", וילפינן מיניה שצריך שיהיה הנתבע בפנינו.

ומכחישינן את העדים כדי לבטל את עדותם — שלא בפניהן.

והזמה שלא בפניהן, נהי דהזמה לא הוי — כדי לענוש אותם כדין עדים זוממין, מכל מקום הכחשה כדי לבטל עדותם מיהא הויא.

וחזורת הגמרא לבאר את דברי הברייתא שהובאו לעיל:

אמר מר — "אם יש עדים שכתב ידם הוא זה, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר, כגון משטר שקרא עליו ערער, והוחזק בבית דין, אין נאמנין".

ומדקדקת הגמרא: דוקא אם קרא עליו ערער, והוחזק בבית דין, אין? — אפשר לקיים את

מידי דהוה, אנכסי דבר שטיא [כמו שהיה המעשה בנכסי "בר שטיא"⁽⁶¹⁾]:

וכך היה המעשה: ד"בר שטיא" — שהיה עיתים חלים ועיתים שוטה — זבין [מכר] נכסי [את קרקעותיו].

אתו בי תרי, אמרי: כשהוא שוטה זבין, ואין ממכרו מכר.

ואתו בי תרי אחרים ואמרי: כשהוא חלים זבין. ומכרו מכר.

אמר רב אשי: אוקי תרי דאמרי שכשהוא שוטה מכר, להדי תרי דאמרי שכשהיה בריא מכר, ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא, מכיון שהוא ה"מרא קמא", וקרקע בחזקת בעליה הראשונים עומדת. ואכן אם היה מוכר מטלטלין, היינו מעמידים אותם מספק ביד מי שמוחזק בהם עכשיו.

ולא אמרן שמעמידים את הנכסים בחזקת "בר שטיא", אלא בגוונא דאית ליה בנכסים אלו חזקה דאבהתיה, כלומר שבאו לידיה מאבותיו, ולא קנאם בעצמו.

אבל אם לית ליה חזקה דאבהתיה, אלא קנאם

אמת.

ומקשינן — אכתי אמאי השובר אמת, והלא תרי ותרי נינהו?

ועל זה תירץ רב נחמן, שאכן תרי ותרי נינהו, ובתרי ותרי אמרינן, מכיון שיש להסתפק שמא עידי השובר אמת, לא מוציאים את הממון מחזקתו, ואין מוציאים מהלוה את ההלוואה.

ולדעת הרשב"א אכן אין צריך להעמיד את רב נחמן בגוונא שתפס, כרש"י והתוספות.

61. הקשה הגאון רבי עקיבא איגר — מדוע

נזקקה הגמרא להביא ראיה להא דבתרי ותרי מעמידים את הממון בחזקתו, והלא דבר זה ידענוהו כבר בקושיית הגמרא?

ותירץ — שבמסכת ביבמות מסתפקת הגמרא כאשר יש שתי כתי עדים זו נגד זו האם הספק הוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא מעמידים את הממון בחזקתו.

או דלמא שתרי ותרי הוי ספק מן התורה ולא שייך להעמיד בזה על החזקה, ומדאורייתא הדין שיחלוקו.

ולכן — בקושיית הגמרא סבירא לן שתרי

ומקשינן: מאי שנא כשיוצאות מתחת יד עצמו דלא? משום שחוששים דלמא זיזיפי מזייה, אם כן אף כשיוצאות מתחת ידי אחר נמי נחושש דלמא אזל וחזא, [הלך וראה את צורת חתימתם] ואתא וזייה, ואמאי נאמן?

ומתריצין: שאין לחוש לכך משום שבולי האי — כלומר ללכת ולזייה על פי ראייה בעלמא — לא מצי מכזיב, ואם יזייה, ניכר הדבר שזיוף הוא.

תנו רבנן בברייתא: מי שראה עדות, וחושש שישכחנה, כותב אדם עדותו על השטר, ומעיד עליה על פי אותו שטר אפילו לאחר כמה שנים.

אמר רב הונא: והוא שזוכר את מקצת העדות מעצמו, אף בלא השטר.

ורבי יוחנן אמר: אף על פי שאין זוכר את העדות כלל מעצמו, רק לאחר שרואה את השטר נזכר בעדותו.

אבל אם גם לאחר ראיית השטר אינו נזכר בעדות, מודה רבי יוחנן שאינו יכול להעיד. משום דהוי עדות מפי הכתב, וכתוב — "על פי שנים עדים יקום דבר" ודרשינן — מפיהם, ולא מפי כתבם⁽⁶³⁾.

חתימות ידיהם מתוכו, אבל אם לא קרא עליו ערער, לא! כיון שחוששין שמא שטר זה עצמו מזויף הוא⁽⁶²⁾.

ודיוק זה, מסייע ליה לדברי רבי אסי. דאמר רבי אסי: אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין. כיון שחוששים שמא השטר השני גם כן מזויף.

עוד מביאה הגמרא דיני קיום שטרות על פי חתימות ידי העדים בשטרות אחרים:

אמרי נהרדעי: אם אין בידינו שטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין, אין מקיימין את השטר, אלא מהשואת חתימות ידי העדים, לחתימותיהם על שתי כתובות, [או] מחתימותיהם על שתי שטרות מכר של עדות, והוא שאכלום בעליהן של השדות שלש שנים, ובשופי — היינו בלא שום ערעור. אבל משטר אחד אין מקיימים כנ"ל, משום שחוששים שגם הוא מזויף, אלא אם קרא עליו ערער והוחזק בבית דין.

אמר רב שימי בר אשי, ואפילו אותן שתי כתובות, או שני שטרות לא מהני לקיים מתוכם, אלא במקרה שיוצאים השטרות מתחת יד אחר, אבל מיד עצמו, לא! שמא זיפם.

את החתימות ממנו, אך שטר שקרא עליו ערער, אף על פי שהשתק אותו ערעור אח"כ, אין מקיימים ממנו עד שיוחזק בבית דין, כיון שחוששין שמא היה מזויף.

63. והקשו התוספות — שהרי אמרינן ביבמות, שהטעם שלא תקנו לכתוב את זמן הקידושין בשטר, כיון שחוששים שמא כשיצטרכו עדות

ותרי ספיקא דאורייתא, ואם כן אין להעמיד את הממון בחזקתו, וחולקים.

והא קא משמע לן בתירוץ — שתרי ותרי ספיקא דרבנן, ואולינן בתר החזקה, ולדין זה מביאים ראייה מנכסי בר שטיא.

62. והר"ן מביא את גרסת הבה"ג, שגרס להיפך, שזה ברור ששטר שלא קרא עליו ערער מקיימים

אמר רבה: שמע מינה מדברי רבי יוחנן —
הני בי תרי דידעי סהדותא [שני עדים שראו
עדות], ומנשי חד מנייהו [ושכח אחד מהם
את עדותו], מדבר חד לחבריה [יכול אחד
מהם להזכיר לחברו].

איבעיא להו — מספקא לך, אם הבעל דין
בעצמו הזכיר לעד, מאי? האם נאמן או לא.

רב חביבא אמר: אפילו הבעל דין בעצמו
יכול להזכיר לעד.

מר בריה דרב אשי אמר: הבעל דין בעצמו,
לא יכול להזכיר לעד, כיון שחוששים שמא
לא יזכר העד באמת, ויעיד בשביל הבעל
דין.

והלכתא, כמר בר רב אשי, שהבעל דין
בעצמו לא יכול להזכיר לעד!

וב-ב ואי העד צורבא מרבנן הוא, שאין חוששים
שיעיד שקר מחמת שהזכירו הבעל דין, אלא
ודאי נזכר באמת בעדותו — אפילו הבעל
דין בעצמו יכול להזכירו.

כי הא [כאותו מעשה]: דרב אשי הוה ידיע
ליה בסהדותא לרב כהנא [ראה עדות עבור
רב כהנא].

אמר ליה רב כהנא: מי דכיר מר האי
סהדותא [האם זוכר אתה את העדות]?
אמר ליה רב אשי: לא.

אמר לו רב כהנא: ולא הכי והכי הוה?

אמר לו רב אשי: לא ידענא.

לפוף, אידכר רב אשי, ואסחיד ליה את
העדות.

חזייה רב אשי לרב כהנא, דהוה מחסם. [ראה
רב אשי שהיה רב כהנא מהסס האם
להסתמך על עדותו].

אמר לו: מי סברת, עלך קא סמיכנא? אנא
הוא דרמאי אנפשא, ואדכרי! [אני הוא
שנתתי לב בדבר ונזכרת].

דנה הגמרא, עד כמה זוכר אדם את עדותו?
ומביאה ראייה לנדון זה, מהא דתנן התם
במסכת אהלות: התלוליות — תילי עפר,
שדרך בני אדם לקבור בהם את מתיהם,
ומספקא לך בתל שלפנינו האם נקבר שם מת
או לא, אזי — התלוליות חקרובות, בין
לעיר, ובין לדרך, ולקמן יבואר איזו עיר
ואיזו דרך, אחד חדשות שלא היו כאן בעבר,
שיש לומר — אילו נקבר שם אדם היה
הדבר ידוע. ואחד ישנות, טמאות! משום
שיש לחשוש מתוך שקרובות לעיר או לדרך,
שמא הלכה לשם אשה יחידה וקברה את
ניפלה שם, ולא נודע הדבר.

אבל התלוליות הרחוקות, אם חדשות הן —
מהורות! משום שאם היו קוברים בהם היה
הדבר ידוע.

על הזמן לא יזכרו העדים את הזמן המדויק
ויעידו לפי הזמן הכתוב בשטר, והוי עדות מפי
כתבם.

ואם כן אף בסוגיין יש לחוש שמא כשיבא
להעיד לא יזכור את העדות ויעיד מפי כתבו?

ותירצו התוספות, שהיכן שכותב את השטר
בעצמו, אין לחוש כיון שמדקדק וזוכר את
העדות. משא"כ גבי קידושין שבית דין הם
הכותבים את השטר חוששים שיבואו העדים
להעיד מפי כתבם.